

This is a self-archived version of an original article. This version may differ from the original in pagination and typographic details.

Author(s): Tammela, Joonas

Title: Hilding Pleijel – luterilaisen yhtenäiskulttuurin ja kirkollisen kansanelämän tutkimuksen grand old man

Year: 2023

Version: Published version

Copyright: © Tammela 2023

Rights: CC BY 4.0

Rights url: <https://creativecommons.org/licenses/by/4.0/>

Please cite the original version:

Tammela, J. (2023). Hilding Pleijel – luterilaisen yhtenäiskulttuurin ja kirkollisen kansanelämän tutkimuksen grand old man. Pohjolan historiankirjoitus : tiedeblogi Suomen ja muiden Pohjoismaiden historiografiasta, 16.10.2023.

<https://pohjolanhistoriankirjoitus.blogspot.com/2023/10/hilding-pleijel-luterilaisen.html>

Pohjolan historiankirjoitus

Tiedeblogi Suomen ja muiden Pohjoismaiden historiografiasta - ISSN 2737-1948 / CC BY

[Etusivu](#)[Blogi & toimituskunta](#)[Kirjoita blogiin!](#)[Historiografista tutkimusta](#)

16.10.2023

Hilding Pleijel – luterilaisen yhtenäiskulttuurin ja kirkollisen kansanelämän tutkimuksen grand old man

Joonas Tammela

Tällä viikolla tulee kuluneeksi 130 vuotta Lundin yliopiston kirkkohistorian professori Hilding Pleijelin (1893–1988) syntymästä. Pleijel kehitti merkittävästi ruotsalaista kirkkohistorian tutkimusta. Samanaikaisesti hän toimi suunnannäyttäjänä sekä suomalaisen kirkkohistorian että osin profaanin historian kehitykselle. Pleijel otti läpi pitkän uransa aina kuolemaansa asti aktiivisesti osaa tieteelliseen keskusteluun. Hänen kuolemastaan tulee ensi kuun 15. päivänä kuluneeksi 35 vuotta. Miksi Hilding Pleijeliä on syytä pitää yhtenä 1900-luvun vaikutusvaltaisimmista pohjoismaisista kirkkohistorioitsijoista?

Pohjolan historiankirjoitus

[Tarkastele profiilia](#)

BLOGIARKISTO

[lokakuuta 2023 \(1\)](#)[syyskuuta 2023 \(1\)](#)[elokuuta 2023 \(1\)](#)[kesäkuuta 2023 \(1\)](#)[toukokuuta 2023 \(1\)](#)[huhtikuuta 2023 \(1\)](#)[maaliskuuta 2023 \(1\)](#)[helmikuuta 2023 \(1\)](#)[tammikuuta 2023 \(1\)](#)[joulukuuta 2022 \(1\)](#)[marraskuuta 2022 \(1\)](#)[lokakuuta 2022 \(1\)](#)[syyskuuta 2022 \(1\)](#)[elokuuta 2022 \(1\)](#)[kesäkuuta 2022 \(1\)](#)[toukokuuta 2022 \(1\)](#)[huhtikuuta 2022 \(1\)](#)[maaliskuuta 2022 \(1\)](#)[helmikuuta 2022 \(1\)](#)[tammikuuta 2022 \(1\)](#)[joulukuuta 2021 \(1\)](#)[marraskuuta 2021 \(1\)](#)[lokakuuta 2021 \(1\)](#)[syyskuuta 2021 \(1\)](#)[heinäkuuta 2021 \(1\)](#)[kesäkuuta 2021 \(1\)](#)

TUNNISTEET

[1500-luku](#)[1600-luku](#)[1700-luku](#)[1800-luku](#)[1900-luku](#)[1980-luku](#)[aateli](#)[aatelisto](#)[Ahvenkoski](#)[Aleksanteri I](#)

Elisabeth Reviczkyn maalaama muotokuva professori Pleijelistä Lundin yliopiston teologian ja uskonnotutkimuksen keskuksen (CTR) tiloissa. Kuva: David Gudmundsson.

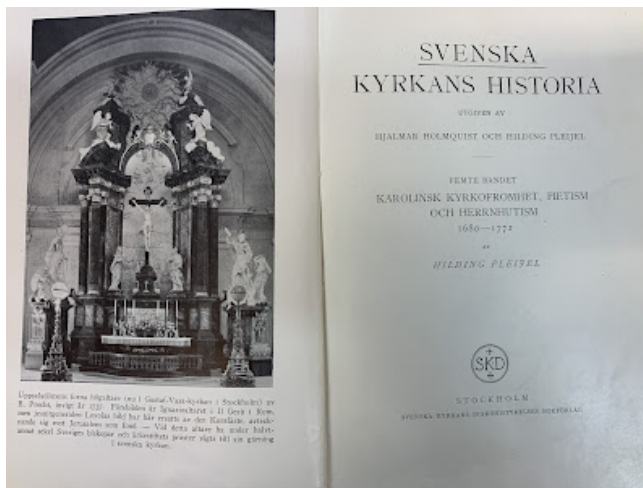
Hilding Athanasius Pleijel syntyi 19. lokakuuta 1893 eteläisen Ruotsin Väckelsångissa. Kasvuympäristö smoolantilaisessa pappilassa oli merkittävä koko hänen myöhemmälle tutkimusuralleen, ja hän palasi usein lapsuutensa kokemuksiin talonpoikaisyhteisön uskonnollisista tapakulttuureista. Pleijel aloitti akateemisen taipaleensa Lundin yliopistossa vuonna 1911 opiskelemalla antiikin tutkimusta. Siellä hänen opettajansa oli professori Martin Persson Nilsson (1874–1967), joka oli yksi merkittävimmistä vaikuttajista Pleijelin tavoille hahmottaa kansan uskonnollisen elämän (*fromhetsliv*) tutkimuskenttää. Nilsson esitti pitkän aikavälin synteesejä kansan uskonnollisten tapojen ilmenemismuodoista eri aikakausina. Hän korosti toistuvasti, että uskonnollinen ja yhteisöllinen elämä olivat erottamattomassa vuorovaikutuksessa keskenään.

Valmistuttuaan filosofian maisteriksi vuonna 1914 Pleijel siirtyi opiskelemaan teologiseen tiedekuntaan. Kirkkohistorian professori Hjalmar Holmquist (1873–1945) muodostui vuosien saatossa Pleijelille merkitykselliseksi niin opettajana kuin työtoverina. Valmistuttuaan teologian kandidaatiksi vuonna 1918 ja lisensiaatiksi vuonna 1921 Pleijel valitsi väitöskirjansa aiheeksi 1700-luvun ruotsalaisen herrnhutilaisen liikehdinnän. Holmquist ei antanut oppilailleen valmiita tutkimusaiheita vaan Pleijel valitsi myöhempääkin uraansa määrittäneen väitösaiheensa oma-aloitteisesti. Väitöskirjaansa varten Pleijel teki mittavaa arkistotyötä Saksassa aiemmin tutkimuksessa täysin hyödyntämättömien diasporatyön aineistojen parissa. Samalla hän tutustui saksalaisen kirkkohistoriantutkimuksen trendeihin, joilla oli merkittävä vaikutus hänen myöhempiin tutkimuksiinsa. Pleijeliin vaikutti suuresti myös käytännöllisen teologian professori Edvard Rodhe (1878–1954).

Alpo Silander
 Anders Josef Europaeus
 Anders Lizelius
 arkistolaitos
 baltiansaksalaiset
 Edvard Rodhe
 Eino Jutikkala
 Emanuel Linderholm
 Ernst Gustaf Palmén
 etnologia
 Eva Österberg
 Fredrika Dorotea
 Gabriel Rein
 Heikki Ylikangas
 Helsingin yliopisto
 henkilöhistoria
 Henrik Gabriel Porthan
 Henrik Klaunpoika Horn
 Herman Lundström
 Herman Råbergh
 Hilding Pleijel
 historia
 historiakulttuuri
 historiakuva
 historiallinen kriminologia
 historiankirjoitus
 historiografia
 Hjalmar Holmquist
 Horn-suku
 isoviha
 Itä-Suomi
 Jaakko Gummerus
 Johan Bilmark
 Johan Jakob Nordström
 Johan Wilhelm Ronimus
 Juhana-herttua
 Juho Rudolf Koskimies
 Kaarlo Blomstedt
 kansanelämä
 kansatiede
 Karjala
 Karl Adolf Appelberg
 kirkkohistoria
 kolmisäätyoppi
 konservointi
 kruunu
 kulttuurihistoria
 Kustaa IV Adolf
 Kuurinmaa
 lehdistö
 lehdistöhistoria
 lesket
 Lund
 luonnonväriaineet

Pleijelin väitöskirjan *Herrnhutismen i Sydsverige* (1925) näkökulma oli urauurtava. Sen sijaan, että Pleijel olisi lähestynyt hengellistä liikehdintää institutionaalisesti, hän pyrki tarkastelemaan herrnhutismin vaikutusta eteläisen Ruotsin kirkolliseen elämään 1700-luvun aikana niin pitkälle ”ruohonjuuritasolla” (*gräsrotsnivå*) – kuten hän myöhemmin kuvaili – yksittäisten ihmisten elämässä kuin lähdeaineisto salli. Tarkastelutapa oli poikkeuksellinen, sillä ajan kirkkohistoriallisessa tutkimuksessa oli perinteisesti keskitytty tarkastelemaan eri aikakausien uskonnollisia ilmiöitä suurmiesten ja merkittävien kirkonmiesten näkökulmasta. Pleijelin tutkimuksen sekä samana vuonna Lundin yliopistossa valmistuneen 1800-luvun skoonelaisia uusevankelisia herätyksiä tutkineen Ernst Newmanin (1889–1949) väitöskirjan on tulkittu käynnistäneen Ruotsissa herätysliiketutkimuksen trendin.

Pleijel valittiin heti väitöskirjansa valmistumisen jälkeen Lundin yliopiston kirkkohistorian dosentiksi. Samana vuonna hänet vihittiin papiksi. Dosenttina toimiessaan Pleijel sijaisti lyhyitä aikoja paitsi kirkkohistorian myös dogmatiikan professuuria. Olipa hän 1930-luvulla myös ehdokkaana kotihiippakuntansa Växjön piispanvaalissa. 1930-luvulla Pleijel julkaisi lyhyen ajan sisään useita monografioita, joihin kuuluivat sekä väitöskirjan teemaa laajentaneet saksankieliset tutkimukset (1935a ja 1938) että tutkimus absolutismin ajan ja vapaudenajan kirkkohistoriasta (1935b) hänen ja professori Hjalmar Holmquistin toimittamassa kirkkohistorian yleisteosten sarjassa. Erityisesti Pleijelin yleisesitys toimi pitkään ruotsalaisen 1700-luvun kirkkohistorian perusteoksena.

Pleijelin yleisteoksessa *Svenska kyrkans historia V* myös herätysliikkeet saivat paljon palstatilaa. Kuva: Joonas Tammela.

Holmquistin jäätyä eläkkeelle hänen seuraajakseen nimettiin Pleijel, joka astui kirkkohistorian ja symboliikan professorin virkaan 30. kesäkuuta 1938. Pleijelin lisäksi virkaa haki vuodesta 1930 alkaen Åbo Akademin kirkkohistorian professorina toiminut Newman. Professuuriin kuulunut symboliikka tarkoitti kirkkokuntien luonteenomaisten piirteiden tutkimusta. Perinteisesti painopiste oli ollut luterilaisiin tunnustuskirjoihin liittyvissä kysymyksissä. Pleijelin julkaisut symboliikasta painottuivat pääasiassa hänen uransa alkupuolelle (erit. 1936 ja 1941). Hän tulkitsi, ettei symboliikka ollut kirkkohistorian tai dogmatiikan aputiede, vaan kristillisten yhteisöjen oppiin ja toimintaan kohdistunut oma tutkimusalansa (Pleijel 1941, 20–22). Mutta Pleijel oli nimenomaan kirkkohistorioitsija. Holmquist oli keskittynyt töissään erityisesti yleiseurooppalaiseen kirkkohistoriaan, mutta Pleijelin suuntasi tutkimuksensa pääasiassa kotimaiseen kirkkohistoriaan.

Kolmisäätyoppi ja luterilainen yhtenäiskulttuuri

Pleijelin tutkimuksessa korostui hänen kiinnostuksensa luterilaisen uskon varhaismoderneihin yhteiskunnallisiin ilmenemismuotoihin. Erityisesti Lutherin Vähäkatekismukseen sisältyneeseen huoneentauluun perustunut kolmisäätyoppi oli

luterilainen yhtenäiskulttuuri

maanluovutus

maanomistus

maataloushistoria

maatilaperimys

mahtivaltio

Martti Ruuth

Matthias Akiander

mentaliteettien historia

mentaliteettihistoria

metodologia

mikrohistoria

muinaismuistohallinto

muinaistutkimus

muistitieto

museot

nationalismi

oikeushistoria

papinlesket

papisto

perimyskäytänteet

Pohjoismaat

porvaristo

rajat

rauha

rauhansopimukset

rikoshistoria

Ruotsi

Ruotsin valtakunta

sanomalehdet

sosiologia

sota

sotilasvaltio

Suomen historia

Suomen historiankirjoitus

Suomen suuriruhtinaskunta

Suomenkieliset Tieto-Sanommat

Suomi

suuri Pohjan sota

sääty

sääty-yhteiskunta

Taalainmaa

talonpoikainen vapaus

talonpojat

tilaperimys

toimijuus

torpat

Turku

Turun Akatemia

Uudenkaupungin rauha

vaatetutkimus

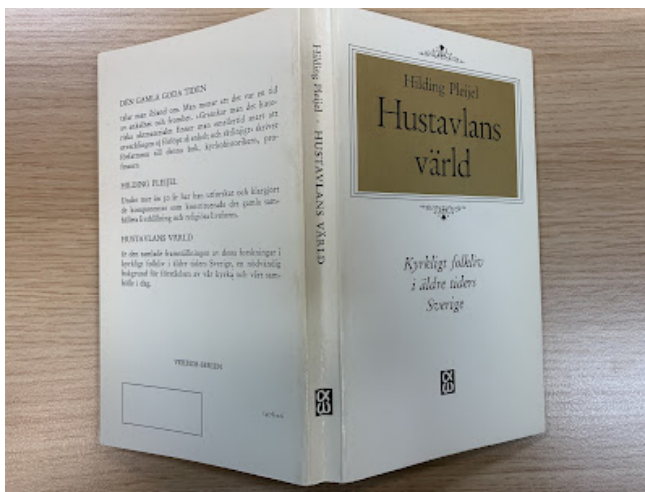
vaatteet

valtionarkeologit

valtionrakennus

tärkeässä roolissa hänen tutkimuksissaan. Pleijel tulkitsi, että kolmisäätyopin säädyille (*Politia, Ecclesia, Oeconomia*) kuuluneet yhteiskunnalliset velvollisuudet sekä niiden sisältämät patriarkaaliset suhteet läpileikkasivat erityisesti 1600-luvulta alkaen koko yhteiskuntaa sekä aikalaisten tapoja jäsentää maailmaa. Ajattelutapa alkoi murtua 1800-luvulle tultaessa. Pleijelin mukaan kolmisäätyoppi oli kyseisellä luterilaisen yhtenäiskulttuurin ajanjaksolla (*enhetskyrkans tid*) niin itsestään selvä osa ihmisten mentaliteettia, että sitä oli usein hankala hahmottaa lähdeaineistoista.

Pleijel oli hyvin kiinnostunut sosiologisista näkökulmista uskontoon, vaikka vierastikin alalla suosittuja tilastollisia lähestymistapoja. Kolmisäätyoppi antoi hänen tulkintansa mukaan raamit aikalaisten yhteisölliselle toiminnalle. Pleijeliä voi syystä sanoa sosiologisesti painottuneen kirkkohistorian uranuurtajaksi, vaikka hänen oppilaansa Berndt Gustafsson (1920–1975) muodostiikin merkittävämmäksi vaikuttajaksi uskontososiologian kehittämisessä omaksi oppialakseen Ruotsissa. Pleijelin merkittävin tutkimus kolmisäätyopin yhteiskunnallisesta läpileikkaavuudesta oli hänen usean vuosikymmenen aikana tuottamiensa tutkimusten tuloksia koonnut *Hustavlans värld* (1970).

Teoksessa *Hustavlans värld* korostui, kuinka Pleijel tulkitsi koko kansan mentaliteettien kietoutuneen kolmisäätyopin ympärille varhaismodernilla ajalla. Kuva: Joonas Tammela.

Tutkijayhteisö kritisoi Pleijelin tulkintoja kolmisäätyopista staattisena yhteisöllisenä mentaliteettina paljon jo hänen eläessään. Pleijel kävi vuonna 1987 Börje Harneskin kanssa *Historisk Tidskrift*:ssa huomiota saaneen debatin, joka kiinnittyi erityisesti Harneskin esittämään kysymykseen siitä, mitä 1700-luvun loppupuolen virallisten instituutioiden lähdeaineistot voivat kertoa huoneentaulun mallien juurtuneisuudesta kansan mentaliteetteihin. 1990-luvulla Pleijelin tulkintoja uudelleenarvioivat empiirisillä tutkimuksillaan muun muassa Peter Aronsson (1993) ja Daniel Lindmark (1995), jotka antoivat kuitenkin suuren arvon Pleijelin tekemälle työlle kolmisäätyopin teoretisoinnissa ja luterilaisen opin yhteiskunnallisen roolin analysoinnissa. Osoitetusta kritiikistä huolimatta Pleijelin tutkimukset kolmisäätyopin yhteiskunnallisesta soveltamisesta ovat muodostaneet perustavanlaatuisen pohjan ilmiön myöhemmille tutkimuksille, joissa hänen panostaan on ollut hankala sivuuttaa uusista tulkinnoista huolimatta.

Kirkollisen kansanelämän tutkimus

Välittömästi professorikauden alussa alkoi näkyä Pleijelin uran toinen tutkimuksellinen pääsuunta eli kirkolliseen kansanelämään liittyvät kysymykset, jotka olivat tiiviisti sidoksissa hänen käsityksiinsä luterilaisesta yhtenäiskulttuurista. Kiinnostukseen oli vaikuttanut paitsi edellä mainittu Nilsson myös Pleijelin perehtyneisyys saksalasiin tutkimustrendeihin. Erityisesti saksalainen kansatiede (*Völkunde*) inspiroi Pleijelin tapoja teoretisoida kirkollisen kansanelämän (*kyrklig*

valtiösääntö
Vanha Suomi
varhaismoderni aika
Veli Verkko
Venäjä
verkatehdas
veronkanto
verotus
Viipuri
Viro
vuorovaikutus
väitöskirja
väitöskirjat
väitösohjaaja
värit
värjärit
Åbo Akademi

folklivsforskning) tutkimussuuntausta. Tässäkin tapauksessa Pleijel osoitti välitöntä kiinnostusta tieteenalojen väliseen vuoropuheluun. Pleijelin määrittellessä (esim. 1939 ja 1943) kirkollisen kansanelämän tutkimusalaa – johon hän ymmärsi kuuluvan niin materiaalisen kuin henkisen kulttuurin – hän esitti yhteiskuntahistoriallisen tulkinnan, jonka syventämiseen hän keskittyi koko myöhemmän tutkimusuransa ajan. Pleijel tulkitsi, että vanhojen kyläyhteisöjen hajoaminen Ruotsissa erityisesti 1800-luvun alkupuolelta alkaen aiheutti varhaismodernille ajalle tyypillisen luterilaisen yhtenäiskulttuurin näivettymisen ja yksilöllistä uskonnonharjoitusta korostaneiden herätysliikkeiden suosion kasvun.

Pleijelin lähtökohtana oli, että kirkolliseen kansanelämään liittyviin tutkimuskysymyksiin vastaamiseen ei riittänyt vain olemassa olevien kirjallisten lähteiden hyödyntäminen. Koska Pleijeliä kiinnosti, miten tavan ihmiset olivat tulkinneet ja ymmärtäneet kirkollisia tapoja (*kyrkliga sed*), kirkon roolia ruotsalaisessa kansanelämässä tuli tutkia keräämällä suullista kansanperinnettä ikäihmisiltä, joilla oli vielä muistoja liittyen vanhoihin luterilaisiin tapakulttuureihin. Pleijel suhtautui avoimesti muistitiedon hyödyntämiseen kirkkohistoriallisessa tutkimuksessa, vaikka sen lähdearvoa vähäteltiin yleisesti ajan historioitsijoiden ja teologien keskuudessa. Pleijelin tutkimusote kohtasikin paljon kritiikkiä. Sen sijaan pohjoismaisen vertailevan kansanelämäntutkimuksen professori Sigfrid Svensson (1901–1984) jakoi Pleijelin käsityksen uskonnollisiin tapakulttuureihin liittyvän muistitiedon merkityksestä ja muodostui hänelle läheiseksi työtoveriksi.

Pleijelin toimesta Lundiin perustettiin vuonna 1942 kirkkohistoriallinen arkisto (*Lunds Universitets Kyrkohistoriska Arkiv*), johon alettiin välittömästi tallentaa muistitietoa kansan uskonnollisesta elämästä. Pleijel kerätytti paljon aineistoa oppilaillaan itse laatimiensa kyselylistojen avulla (esim. Pleijel 1942). Hänen aikanaan arkistoon kertyi noin 5500 haastattelua eri puolilta Ruotsia. Arkisto, jonka aineistoja kartutetaan edelleen ja joita on hyödynnetty useissa tutkimuksissa, sisältää korvaamatonta muistitietoa erityisesti 1800-luvulla eläneiden ihmisten uskonnollista tapakulttuureista. Pleijel itse hyödynsi kerättyä muistitietoa lähinnä yksittäisissä tapaustutkimuksissa. Hän ei vastustanut, että kansanelämäntutkimuksen nimitys muuttui ajan myötä etnologiaksi ja sen vanavedessä kirkollisen kansanelämän tutkimus muovautui muiden tutkijoiden teksteissä uskontoetnologiaksi.

Lundin yliopiston kirkkohistoriallisen arkiston käyttöön vuonna 1958 hankittu rakennus osoitteessa Finngatan 10, jossa sijaisivat pitkään myös kirkkohistorian oppiaineen toimitilat. Kuva: David Gudmundsson.

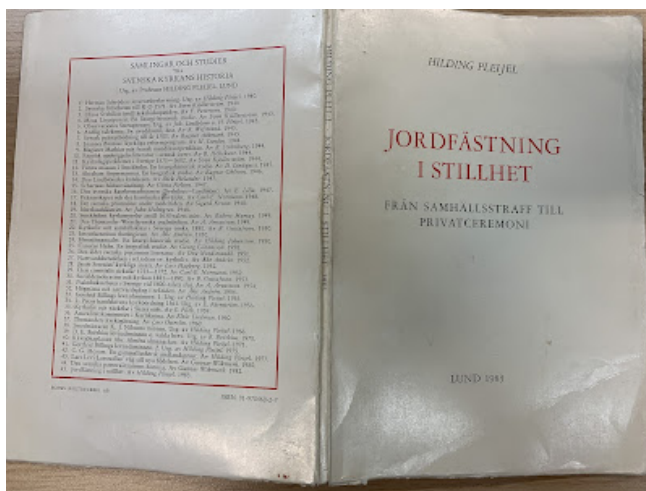
Kirkkohistorian oppialan kehittäminen

Pleijelin merkitys kirkkohistorian tutkijakoulutukselle oli suuri. Jo dosenttina Pleijel vastasi 1930-luvulla suurilta osin kirkkohistorian liseniaattiseminaaritoiminnan vakiinnuttamisesta Lundin yliopistossa. Pleijel vaikutti aktiivisesti ohjattaviensa

väitösaicheisiin. Hänen virka-aikanaan kirkkohistorian oppiaineesta valmistui 19 väitöskirjaa, joissa korostui erityisesti ajanjakso 1600-luvulta 1800-luvun puoliväliin. Pleijelin eläköidyttyä kirkkohistorian tutkimusprofiili siirtyi kohti modernimpia kirkkohistoriallisia teemoja. Pleijelin ohjaamissa väitöskirjoissa korostuivat paitsi kirkollisen hallinnon ja kansanelämän tutkimukset, myös esimerkiksi hengellisen kirjallisuuden historia. Moni hänen ohjattavistaan teki uransa uskonnollisten aineiden lehtoreina. Mahtuipa joukkoon yliopistovaikuttajiakin. Pleijelin seuraajan viranhaltijana Carl-E. Normannin (1912–1993) ja uskontososiologian pioneeri Gustafssonin lisäksi hänen oppilaisiinsa kuului muun muassa Lundin yliopiston tuleva ylikirjastonhoitaja Krister Gierow (1907–1979). Pleijel ohjasi myös Eva Åsbrinkin (1912–2001), ensimmäisen teologian tohtoriksi Ruotsissa väitelleen naisen, kiivasta keskustelua aiheuttaneen väitöskirjan (1962).

Käytännöllinen teologia oli 1800- ja 1900-luvuilla perinteisesti hyvin historiallisesti suuntautunutta. Lundissa Pleijelin läheiseksi aisapariksi muodostuikin professori Sven Kjöllersström (1901–1981), jonka kanssa tehty yhteistyö kantoi hedelmää erityisesti tutkijakoulutuksessa. Vaikka Kjöllersström ei weibullilaisen lähdekritiikin edustajana osoittanutkaan ymmärrystä Pleijelin kiinnostukselle suullisen kansanperinteen tutkimukseen, heidän yhteinen ponnistelunsa kirkkohistoriallisen tutkimuksen kehittämiseksi oli huomattavaa. Kjöllersström oli keskiajan ja reformaatioajan asiantuntija, joten kyseisiin aikakausiin liittyvät väitösaicheet toteutettiin yleensä käytännöllisessä teologiassa. Oppiaineiden väitöskirjantekijät vierailivat toistensa tutkijaseminaareissa esittelemässä tutkimuksiaan, ja professorit lukivat ahkerasti toistensa ohjattavien töitä. 1940-luvulta alkaen käytännöllisen teologian väitöskirjojen esipuheissa olikin tavanomaista, että tulevan Uppsalan yliopiston professori Åke Andrénin (1917–2007) reformaatioajan ehtoolliselle valmistautumisen käytänteitä käsittelevän väitöskirjan tavoin osoitettiin kiitokset Pleijelille ”toisena ohjaajana” väitöskirjan oikoluvusta sekä tarkkanäköisistä huomioista ja suuren kiinnostuksen osoittamisesta tutkimusprosessin aikana (Andrén 1952, ix–x).

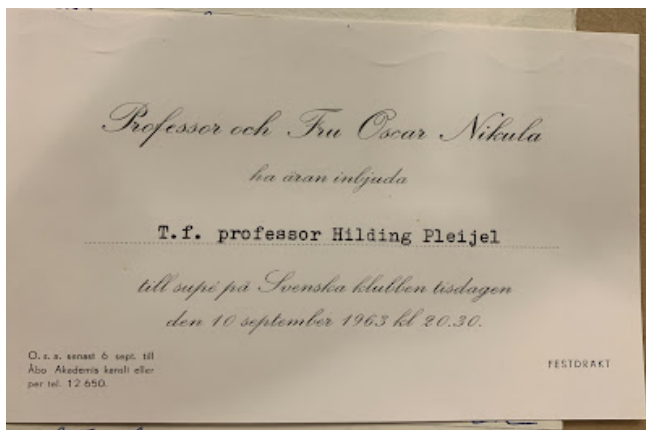
1930- ja 1940-luvuilla Pleijel toimitti yhdessä Holmquistin kanssa *Svenska kyrkans historia* -yleisteossarjaa. Lopulta kaikki osat eivät koskaan valmistuneet. Pleijel ryhtyi vuodesta 1940 alkaen toimittamaan kirkkohistoriallisten tutkimusten ja lähdejulkaisujen sarjaa *Samlingar och studier till Svenska kyrkans historia*. Sarjan tarkoitus oli tuottaa yleisteossarjan rinnalle syventäviä tutkimuksia Ruotsin kirkkohistoriasta. Pleijel toimitti sarjaa yksin koko sen olemassaolon ajan, ja se oli aktiivisimmillaan hänen virassaoloaikanaan. Sarjassa julkaistiin paitsi useita Pleijelin ohjauksessa syntyneitä väitöskirjoja, myös muiden tutkijoiden teoksia. Teosten pääpaino oli varhaisemmissa aikakausissa, ja useilla sarjassa julkaistuilla perustutkimuksilla on ollut pitkäaikainen tieteellinen arvo. Vaikka sarjalla oli yhteys vaillinaiseksi jääneeseen yleisteossarjaan, teokset olivat itsenäisiä tutkimuksia. Tätä kaikki aikalaiset eivät Pleijelin näkökulmasta ymmärtäneet. Pleijel pyrki oikomaan sarjan tarkoituserien ympärille syntynyttä ”valheellista historiankirjoitusta” sarjan viimeisen osan ja viimeisen monografiansa, *Jordfästning i stillhet* -teoksen esipuheessa (Pleijel 1983, 9–10).

Tutkimuksensa *Jordfästning i stillhet*, jossa Pleijel käsitteli hiljaisen hautaamisen muutosta varhaismodernin ajan häpeärangaistuksesta 1900-luvun arvokkaaksi yksityiseksi perhetilaisuudeksi, hän julkaisi hieman ennen 90-vuotispäiväänsä. Kuva: Joonas Tammela.

Pohjoismainen yhteistyö

Eläköidyttyään vuonna 1960 Pleijel jatkoi aktiivisesti toimintaansa tiedemaailmassa. Tällöin hänen läheinen suhteensa suomalaisen tutkijayhteisöön vahvistui entisestään. Jo virassa ollessaan hän oli vierailut luennointimatkoilla Suomessa. Pleijel oli aktiivisessa kirjeenvaihdossa useiden suomalaisten – kuten kirkkohistoriaa tutkivien virkaveljiensä Aarno Maliniemen (1892–1972), Wolfgang Schmidin (1904–1959) ja Helge Nymanin (1910–1998) – kanssa. Hänellä oli yhteyksiä myös kansanelämäntutkijoihin. Suomalaistutkijat olivat aina tervetulleita vierailuille Lundiin. Pleijel nimitettiin Suomen kirkkohistoriallisen seuran kunniajäseneksi vuonna 1952 ja Helsingin yliopiston teologian kunniaohtoriksi vuonna 1955. Suomen lisäksi Pleijelillä oli tiiviit yhteydet erityisesti muihin Pohjoismaihin.

Seurallinen Pleijel piti myös Turussa asuessaan tärkeänä monipuolista vuorovaikutusta muiden tutkijoiden kanssa. Kuvassa Hilding Pleijelin arkiston kirjekokoelmassa (Lundin yliopiston kirjasto) säilynyt kutsu historian professori Oscar Nikulan illalliskutsuille vuodelta 1963. Kuva: Joonas Tammela.

Suomessa oltiin hyvin kiinnostuneita Pleijelin teoretisoimasta kirkollisen kansanelämän tutkimuksesta. Åbo Akademiassa ryhdyttiinkin vuonna 1946 keräämään Schmidin johdolla useita satoja haastatteluja erityisesti suomenruotsalaisilta alueilta Pleijelin laatimia kyselylistoja soveltaen. Pleijel itsekin koki erityisesti suomenruotsalaisen kansanperinteen keräämisen olevan hyvin tärkeää myös riikinruotsalaisten tutkijoiden kannalta. Myös Helsingin yliopistossa kiinnostuttiin kirkollisen kansanperinteen keräämisestä erityisesti professori Mikko Juvan (1918–2004) johdolla. Laajasti ymmärrettynä kirkollisen kansanelämän tutkimustrendi näyttäytyi 1960-luvulta alkaen useissa kirkkohistorian alan tutkimuksissa (esim. Ojanen 1966 ja Laasonen 1967). Suomalaista kirkollisen kansanelämän muistitietoa

keräsi – ja ehti jossain määrin itsekin hyödyntää tutkimuskäytössä (erit. 1960) – erityisen paljon kirkkoherra ja teologian tohtori Wiljo-Kustaa Kuuliala (1891–1958), jota Pleijel opasti kyselylistojen laatimisessa.

Professori Schmidtin menehdyttyä yllättäen Åbo Akademin teologinen tiedekunta lähestyi vuonna 1960 Pleijeliä tiedustellen, voisiko tämä tarjota jonkinlaista apua kirkkohistorian opetuksen järjestämisessä ennen uuden viranhaltijan valitsemista. Pleijel vastasi pyyntöön myöntävästi. Hänen apunsa Åbo Akademiassa muodostui lopulta laajamittaiseksi. Pleijel toimi helmikuusta 1963 syyskuuhun 1964 kirkkohistorian virkaatekevänä professorina. Hän sovelsi Lundissa kehittämiään tutkijaseminaarikäytänteitä. Turussa ollessaan Pleijel oli aktiivisessa kanssakäymisessä paitsi Åbo Akademin tutkijakunnan myös helsinkiläisten kollegoidensa kanssa. Pleijel vieraili myöhemminkin niin Turussa kuin Helsingissä, käyden Suomessa viimeisen kerran vuonna 1968. Lisäksi hän kävi säännöllistä kirjeenvaihtoa – vanhojen tuttaviansa ohessa – muun muassa Åbo Akademin kirkkohistorian professoriksi nimitetyn Bill Widénin (1932–2006) kanssa. Pleijel teki elämänsä viimeisinä vuosikymmeninä rahalahjoituksia suomalaisen kirkkohistoriallisen – ja erityisesti uskontoetnografisen – tutkimuksen edistämisen hyväksi.

Pleijelin viimeinen leposija smoolantilaisen osakunnan haudassa Lundin Östra kyrkogårdenissa. Kollegojen mukaan Pleijel tapasi itse kutsua kuolemaa ”suureksi kesälomaksi”. Kuva: Joonas Tammela.

Pleijel viihtyi tutkimustyön parissa elämänsä loppuun asti. Viimeisen laajemman artikkelinsa *Källkritisk hembygdsforskning* (1988), jossa hän kokosi tulkintojaan kansanperinteestä paikallishistoriallisena lähdeaineistona, oikoluvun Pleijel suoritti sairaalavuoteelta käsin. Pitkän uransa aikana Pleijel vaikutti merkittävästi kirkkohistoriallisen tutkimuksen suuntiin. Hänen ponnistelunsa tieteenalojen välisen

vuoropuhelun edistämiseksi olivat merkittäviä. Uskontoetnologisen historian tutkimuksen puolella hänen toimintansa oli urauurtavaa. Edesmenneestä Pleijelistä julkaistut useat muistokirjoitukset kuvastavat hänen nauttimaansa arvostusta yli oppiainerajojen. Professori Sten Carlsson kuvaili, kuinka Pleijelin oppineisuus herätti hänessä ja monessa muussa suurta kunnioitusta (Carlsson & Moberg 1989, 22). Vaikka monet Pleijelin tutkimusintresseistä eivät ole sellaisenaan enää edustaneet viime vuosikymmeninä tutkimuksellista valtavirtaa, hänen merkityksensä 1900-luvun kirkkohistoriallisen tutkimuksen kehitykselle niin Ruotsissa kuin muissa Pohjoismaissa on ollut kiistaton.

FM Joonas Tammela on historian väitöskirjatutkija Jyväskylän yliopiston historian ja etnologian laitoksella.

Arkistolähteet

Brev. *Hilding Pleijels arkiv*. Lunds universitetsbibliotek.

Kirjallisuus

Andrén, Åke, *Nattvardsberedelsen i reformationstidens svenska kyrkolv. Skriftermål och fasta*. Svenska kyrkans diakonistyrelses bokförlag 1952.

Aronsson, Peter, ”Hustavlans värld. Folklig mentalitet eller överhetens utopi?” Teoksessa *Västsvensk fromhet. Jämförande studier av västsvensk religiositet under fyra sekler*, toim. Christer Ahlberger & Göran Malmstedt. Göteborgs universitet 1993.

Bexell, Oloph, ”Edvard M Rodhe”. *Svenskt biografiskt lexikon* 30 (1998–2000).

Bringéus, Nils-Arvid, ”Minnesord. Hilding Pleijel”. *Vetenskapssocieten i Lund. Årsbok 1989*.

Bringéus, Nils-Arvid, ”Entwicklung und Stand der religionsethnologischen Forschung in Skandinavien”. Teoksessa *Volksfrömmigkeit. Referate der Österreichischen Volkskundetagung 1989 in Graz*, toim. Helmut Eberhart et al. Selbstverlag des Vereins für Volkskunde 1990.

Bringéus, Nils-Arvid, ”Hilding Pleijels frågelista ‘Kyrklig folklivsforskning’”. Teoksessa *Hilding Pleijel symposium. 19 oktober 1893 – 19 oktober 1993. Ett hundraårsjubileum*. Lund University Press 1995.

Brohed, Ingmar, ”In memoriam Hilding Pleijel”. *Kyrkohistorisk årskrift* 89 (1989).

Brohed, Ingmar, ”Minnesord över Hilding Pleijel”. *Kungl. Humanistiska vetenskapssamfundet i Lund. Årsberättelse 1989–1990*.

Brohed, Ingmar, ”Är forskarutbildningen styrd? Kyrkohistorieämnet i Lund som det speglas i doktorsavhandlingar”. Teoksessa *Kristendomsundervisning i historiskt perspektiv. Festskrift tillägnad Bill Widén på hans 60-årsdag den 19 maj 1992*, toim. Ingvar Dahlbacka. Åbo Akademis förlag 1992.

Brohed, Ingmar, ”Hilding A Pleijel”. *Svenskt biografiskt lexikon* 29 (1995–1997).

Carlsson, Sten & Moberg, Lennart, ”Minnesord den 6 november 1989”. *Saga och sed. Kungl. Gustav Adolfs Akademiens årsbok 1989*.

Gierow, Pär Göran, ”N Martin P:son Nilsson”. *Svenskt biografiskt lexikon* 26 (1987–1989).

Harnesk, Börje, ”Den föränderliga patriarkalismen”. Replikskifte mellan Hilding Pleijel och Börje Harnesk. *Historisk Tidskrift* 107:3 (1987).

Jarlert, Anders, *Emanuel Linderholm som kyrkohistoriker*. Lund University Press 1987.

Jarlert, Anders & Tammela, Joonas, ”Church history of the Swedish realm, 1520–1809”. Teoksessa *Swedish and Finnish Historiographies of the Swedish Realm, c. 1520–1809. Shared Past, Different Interpretations?*, toim. Miia Kuha & Petri Karonen. Routledge 2023.

Kuuliala, Wiljo-Kustaa, *Entisajan talonpoikaisyhteisö ja kirkko*. WSOY 1960.

Laasonen, Pentti, *Pohjois-Karjalan luterilainen kirkollinen kansankulttuuri Ruotsin vallan aikana*. Suomen kirkkohistoriallinen seura 1967.

Lindmark, Daniel, *Uppfostran, undervisning, upplysning. Linjer i svensk folkundervisning före folkskolan*. Umeå universitet 1995.

Newman, Ernst, *Nordskånska väckelserörelser under 1800-talet*. Svenska kyrkans diakonistyrelses bokförlag 1925.

Normann, Carl-Edvard, ”Hjalmar F Holmquist”. *Svenskt biografiskt lexikon* 19 (1971–1973).

Ojanen, Eeva, *Kirkko ja kansanelämä Länsi-Hämeessä 1800-luvulla*. Suomen kirkkohistoriallinen seura 1966.

Pleijel, Hilding, *Herrnhutismen i Sydsverige*. Svenska kyrkans diakonistyrelses bokförlag 1925.

Pleijel, Hilding, *Der schwedische Pietismus in seinen Beziehungen zu Deutschland. Eine kirchengeschichtliche Untersuchung*. Gleerup 1935(a).

Pleijel, Hilding, *Svenska kyrkans historia V. Karolinsk kyrkofromhet, pietism och herrnhutism. 1680–1772*. Svenska kyrkans diakonistyrelses bokförlag 1935(b).

Pleijel, Hilding, *De lutherska bekännelseskriterna. Deras tillkomst historia*. Gleerup 1936.

Pleijel, Hilding, *Das Kirchenproblem der Brüdergemeine in Schweden. Eine kirchengeschichtliche Untersuchung*. Gleerup 1938.

Pleijel, Hilding, ”Bodenreform und Frömmigkeit. Ein Problem der schwedischen Volkskunde”. Teoksessa *Dragma. Martino P. Nilsson, A.D. IV id. iul. anno MCMXXXIX dedicatum*, toim. Christer Hanell et al. Gleerup 1939.

Pleijel, Hilding, *Vår kyrkas bekännelse. Studier i symbolik*. Gleerup 1941.

Pleijel, Hilding, *Kyrklig folklivsforskning. Frågelista I*. Kyrkohistoriska arkivet i Lund 1942.

Pleijel, Hilding, ”Kyrklig folklivsforskning. Ett problem och ett program”. *Svensk Tidskrift* 30 (1943).

Pleijel, Hilding, *Hustavlans värld. Kyrkligt folkliv i äldre tiders Sverige*. Verbum 1970.

Pleijel, Hilding, *Jordfästning i stillhet. Från samhällsstraff till privatceremoni*. Arken 1983.

Pleijel, Hilding, ”Patriarkalismens samhällsideologi”. Replikskifte mellan Hilding Pleijel och Börje Harnesk. *Historisk Tidskrift* 107:3 (1987).

Pleijel, Hilding, *Källkritisk hembygdsforskning. Folktraditionens värde som historisk källa*. Arken 1988.

Widén, Bill, ”In memoriam Hilding Pleijel”. *Suomen kirkkohistoriallisen seuran vuosikirja* 79 (1989).

Widén, Bill, ”Kyrkohistoria”. Teoksessa *Åbo Akademi 1918–1993. Forskning och institutioner II. Humanistiska fakulteten & Teologiska fakulteten*, toim. Solveig Widén. Åbo Akademis förlag 1993.

Widén, Bill, ”Hilding Pleijel och den kyrkliga folklivsforskningen i Finland”. Teoksessa *Hilding Pleijel symposium. 19 oktober 1893 – 19 oktober 1993. Ett hundraårsjubileum*. Lund University Press 1995.

Åsbrink, Eva, *Studier i den svenska kyrkans syn på kvinnans ställning i samhället åren 1809–1866*. Almqvist & Wiksell 1962.

Pvm. 16.10.23

Tunnisteet: etnologia, Hilding Pleijel, historiografia, kansanelämä, kirkkohistoria, kolmisäätyoppi, Lund, luterilainen yhtenäiskulttuuri, muistitieto, Ruotsi, sosiologia, Suomi, väitösohjaaja, Åbo Akademi

[Etusivu](#)

[Vanhempi viesti](#)

Teema: Picture Window. Sisällön tarjoaa Blogger.